

СТАНОВИЩЕ

От доц.д-р Мария Кехайова-Стойчева, член на научно жури
за придобиване на образователна и научна степен “доктор” по
профессионалено направление 3.8 “Икономика” и научна специалност
“Маркетинг”

Изготвил становището: доц. д-р Мария Петрова Кехайова-Стойчева, катедра “Маркетинг” при Икономически университет – Варна, хабилитирана по ПН 3.8 „Икономика“, научна специалност “Маркетинг”.

Основание за написване на рецензията: Заповед на Ректора на ИУ – Варна РД-06-1513/06.07.2020

Автор на дисертационния труд: Георги Димитров Георгиев, докторант по научната специалност “Маркетинг” към катедра “Маркетинг” в Икономически университет - Варна.

Тема на дисертационния труд: “Изграждане на потребителска ориентация в електроснабдителните предприятия в България”.

I. Общо представяне на дисертационния труд

Изграждането на потребителска ориентация в организацията е ключов проблем в бизнеса. В областта на електроснабдяването е жизнено важен, особено в момент, в който текат процеси по либерализация в този пазар. Организациите в сектора вече могат да бъдат избирани от своите клиенти, което поставя на дневен ред именно въпроса за тяхната готовност да поставят клиентите в центъра на бизнеса. В този смисъл, считам, че тематиката на дисертационното изследване е изключително актуална.

Целта на дисертационния труд, обектът и предметът са ясно дефинирани. Формулираните изследователски задачи са напълно в съзвучие с целевата ориентация на докторанта.

II. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Като цяло структурата е балансирана, както по форма, така и по съдържание. Цялостното съдържание на дисертационния труд представлява стройно, логическо и задълбочено изследване, оформено в общ обем от 208 страници, разпределени в класическа структура от въведение, три глави с параграфи, заключение и насоки за бъдещи проучвания, списък с използвана литература от 200 источника на български и английски езици и приложения. Работата е сполучливо подкрепена с графичен (22 фигури), табличен (28 таблици) и емпиричен материал. Основните параметри на разглеждания дисертационен труд доказват, че докторантът е извършил сериозна изследователска работа.

В съдържателно отношение, считам, че докторантът демонстрира много добри умения да систематизира, анализира и обобщава огромен по обем концептуален и фактологически материал. Умело са приложени аналитични методи и техники, което е доказателство за добри изследователски умения на докторанта.

В първа глава, която има постановъчен характер, докторантът разглежда развитието на концепцията за потребителската ориентация в маркетинговата теория и очертава същностните и аспекти. Едно от постиженията на докт. Георгиев в концептуалната част на дисертационното си изследване е изведената хронология в развитието на идеите за фокусирането върху клиента от 1960 до 2020 г. Важен приносен момент от концептуалната част на изследването е изведената класификация на потребителската ориентация, съставена по 9 класификационни критерии. В рамките на първа глава подробно са коментирани външни и вътрешни фактори, които оказват влияние върху прилагането на потребителска ориентация в организациите. В методологическата част на дисертационния труд, глава втора, докторантът очертава особеностите на регулирания и либерализирания пазар на електроенергия и анализира текущото състояние на пазара в България. Посочва прецизно процесите по

преструктуриране на българския енергиен сектор. Важен момент от методологическата част на дисертационното изследване е очертаването на характеристиките на потребителски ориентираните организации, които са адаптирани към сектора. Основните характеристики на потребителски ориентираната електроснабдителна компания са изведени на две равнища – стратегическо и тактическо. По този начин докторантът формулира идеален профил (представа) на потребителски ориентирана организация в сектора. Изведен е концептуален модел и са представени основните изследователски хипотези. Представени са и са анализирани методи и модели за изследване на потребителската ориентация, като на тази база е оформен дизайна на проведените емпирични изследвания.

В тази част от дисертационното изследване Георги Георгиев демонстрира още веднъж способност да анализира разнообразни източници и на тази база да синтезира обобщения и коцептуализации.

В **изследователската част** от дисертационния труд, трета глава, докторантът извежда основни аспекти на потребителската ориентация в електроснабдителните предприятия на стратегическо и тактическо равнище, които се при покриват или се разминават с идеалния профил (представа). В резултат на това доказва, че потребителската ориентация на компаниите в сектора се намира в начална фаза на приложение. Прецизно извежда потребителската оценка за потребителската ориентация на компаниите от сектора и доказва, че началната фаза на потребителска ориентация не е достатъчна, за да се отрази на клиентските преценки за работата на компаниите. Извежда модел за изграждане на потребителска ориентация на електроснабдителните компании в България и посочва конкретни препоръки.

Всичко това ми дава основание да направя заключението, че в съдържателно отношение така построеното изложение отговаря на основните качествени изисквания за дисертационно изследване.

Ясно и аргументирано докторантът постига основната си изследователска цел и решава поставените задачи. Авторефератът точно и пълно отразява дисертационния труд.

III. Идентифициране и оценяване на научни и научно-приложните приноси в дисертационния труд

Декларирани от докторанта приносни моменти са действителни. Основните достойнства на дисертационния труд могат да се очертаят в следните насоки:

1. В научно отношение – изведена е класификация на потребителската ориентация, като са предложени 3 авторски класификационни критерия – равнище на прилагане, вид на прилагащи организации и степен на приложение.
2. В методическо отношение – предложен модел за изследване на потребителската ориентация в компаниите, основан на съпоставка между идеален профил на потребителската ориентация и текущо състояние на потребителската ориентация.
3. В практико-приложно отношение – изведени са характеристиките на потребителски ориентираната електроснабдителна компания (идеален профил) на стратегическо и тактическо равнище и е предложен иновативен модел за изграждане на потребителски ориентирана електроснабдителна компания в България.

IV. Публикации и участие в научни форуми

Георги Георгиев представя 3 публикации (1 статия и 2 доклада) по тематиката на дисертационното изследване. Една от публикациите е в реферирани и индексирани издания. Представените публикации напълно съответстват на националите и вътрешноуниверситетските изисквания за придобиване на образователна и научна степен „доктор“.

V. Заключение

Становището ми, като член на Научното жури е, че представеният дисертационен труд отговаря на приетите в научната практика изисквания, поради което **общата ми оценка е положителна**. Предлагам на **Георги Димитров Георгиев** да бъде присъдена образователната и научна степен “доктор” по професионално направление “Икономика” и научната специалност “Маркетинг”.

10.08.2020 г.
гр. Варна

Член на жури:
(доц.д-р М. Кехайова-Стойчева)

(М)

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

ИКОНОМИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ ВАРНА

вх. № РДДО - 935 / 24.08.2020г.

СТАНОВИЩЕ

дисертационен труд на тема:
относно: "ИЗГРАЖДАНЕ НА ПОТРЕБИТЕЛСКА ОРИЕНТАЦИЯ В
ЕЛЕКТРОСНАБДИТЕЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В БЪЛГАРИЯ".

на образователна и научна степен „доктор“ по научната
специалност 05.02.26 „Маркетинг“ и професионално
направление 3.8. Икономика

ДОКТОРАНТ: ГЕОРГИ ДИМИТРОВ ГЕОРГИЕВ - докторант по докторска
програма „Маркетинг“ в ИУ-Варна.

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ: доц. д-р Мария Кехайова-Стойчева
ИКОНОМИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ - ВАРНА

автор на становището: проф. д-р Христо Иванов Катранджиев
УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО
СТОПАНСТВО
Катедра „Маркетинг и стратегическо планиране“

1. Обща информация

В документацията по конкурса са представени всички изискуеми документи, от които става ясно, че както националните, така и вътрешно-университетските изисквания са спазени напълно. Обучението в ОНС „доктор“ е осъществено съобразно изискуемите правила. Процедурата по защита на дисертационния труд е открита законосъобразно.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният дисертационен труд е структуриран в три глави, увод, заключение, използвана литература, библиография и приложения. Обемът му възлиза на 208 страници. Съдържа 28 таблици, 22 фигури и 4 приложения. Използваните

литературни източници възлиза на 200 бр. (8 от тях са онлайн) – съответно на български, английски и немски езици.

Актуалността на дисертационното изследване е добре обоснована от докторанта. Обосновката стъпва върху аргументи, свързани с развитието на пазара на електроенергия през последните години в Европа и в частност в България.

Във въведението на дисертационния труд коректно са дефинирани целта, предметът и обектът на изследването. Изведените изследователски задачи, които докторантът е изпълнил в хода на разработване на дисертационния труд, са адекватни на поставената изследователска цел.

3. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

В първа глава докторантът разглежда еволюцията за разбирането за потребителската ориентация в маркетинговата теория. Авторът точно и дори педантично е представил развитието на идеите за пазарна ориентация от гледна точка на бизнеса. Необходимо е да се признае авторовите приноси, свързани с първа глава на дисертационното изследване, които могат да се сведат до следното:

- 1) Еволюция на концепцията за маркетингова ориентация в период 1960-2020г.
- 2) Класификация на концептуалните модели на потребителска ориентация, която е изградена на базата на 9 класификационни критерии.

Докторантът е разгледал също така набор от външни и вътрешни фактори, които оказват влияние върху практическото приложение на потребителска ориентация в организациите.

Първа глава съдържа ценни обобщения на основата на предходни публикации по въпроса. Като цяло на нея може да се даде положителна оценка.

Втората глава на представения дисертационен труд е от методологическо същество. Докторантът компетентно е извел особеностите на регулирания и либерализирания пазар на електроенергия. Представен е също така анализ на пазара на електроенергия в България. Изследвани са процесите, свързани с преструктурирането на енергийния сектор у нас. Важен момент в рамките на втора глава е двустепенният анализ на потребителската ориентация на електроснабдителните дружества – съответно на стратегически и тактическо равнище. Този подход е позволил на докторанта да изведе еталон на потребителски ориентирана електроснабдителна

компания. В методологическо отношение докторантът е постъпил правилно като е разгледал предходни методи и модели за изследване на потребителската ориентация, на базата на което е разработил изследователската методика на дисертационното изследване.

На методологическата част на дисертационния труд също би могло да се даде положителна оценка – в нея авторът е демонстрирал умения за разработване на собствен методологичен инструментариум.

Трета глава на представения дисертационен труд е с аналитичен характер. В нея докторантът е изпълнил следните задачи:

- 1) На стратегическо и тактическо равнище са изведени основните аспекти на потребителската ориентация в електроснабдителните дружества като акцентът пада върху това доколко е налице припокриване/разминаване с еталонния (идеалния) профил.
- 2) Доказва се, че потребителската ориентация на електроснабдителните компании у нас е в начална фаза. Аргументиран е изводът, че тази начална фаза на потребителска ориентация не е достатъчна, за да се отрази на оценката на клиентите.
- 3) Разработен е модел за изграждане на потребителска ориентация на електроснабдителните компании у нас. Формулирани са конкретни препоръки.

Анализите в трета глава са прецизни и издържани в научно отношение.

Авторът е демонстрирал способност за провеждане на задълбочени и обосновани научни изследвания. Убедено мога да заявя, че докторантът е постигнал изследователската цел и коректно е изпълнил формулираните изследователски задачи.

4. Идентифициране и оценяване на научните и научно-приложните приноси в дисертационния труд

Основните приносни моменти са следните:

1. Класификация на потребителската ориентация по три критерия – равнище на прилагане, вид на прилагащи организации и степен на приложение.

2. Разработен и апробиран е модел за изследване на потребителската ориентация на база на сравнение между идеален профил на потребителската ориентация и действителна потребителската ориентация.
3. Идентифицирани и обосновани са характеристиките на потребителски ориентираната електроснабдителна компания (идеален профил) на стратегическо и тактическо равнище. Разработен е авторски модел за изграждане на потребителски ориентирана електроснабдителна компания в България.

Считам, че тези действителни приноси са значими и напълно достатъчни за един дисертационен труд да добивае на ОНС „доктор“.

5. Оценка на публикациите по дисертационния труд и участието в научни форуми

Докторантът е представил 3 публикации (1 статия и 2 доклада), които са свързани с темата на дисертационния труд. Представените публикации са напълно достатъчни като количество и като качество и отговарят на университетските изисквания за придобиване на ОНС „доктор“.

6. Заключение

Представеният дисертационният труд съдържа важни научно-приложни резултати и методологически достижения. Извършена е значителна като обем проучвателна работа по важен и слабо изследван аспект, свързан с потребителската ориентация на електроснабдителните компании. Дисертационният труд отговаря на изискванията, залегнали в ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ, както и във вътрешните правила ИУ Варна за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. Въз основа на тези факти заявявам положителната си оценка относно представения за защита дисертационен труд и предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на Георги Димитров Георгиев образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Маркетинг“

25.08.2020 г.

гр. София

Рецензент: .....

(проф. д-р Христо Катранджиев)

СТАНОВИЩЕ

върху дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен
„доктор”

Рецензент: доц. д-р Пенка Вълчева Горanova, СА „Д. А. Ценов” – Свищов, научна специалност Маркетинг

Автор на дисертационния труд: Георги Димитров Георгиев, редовен докторант към катедра „Маркетинг” при ИУ – Варна

Тема на дисертационния труд: „Изграждане на потребителска ориентация в електроснабдителните предприятия в България”

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд, съгласно Заповед № PD-06-1513/06.07.2020 г. на Ректора на ИУ Варна

I. Обща характеристика на дисертационен труд

Дисертационният труд се състои от 208 страници: увод – 6 стр.; основен текст в три глави – 170 стр.; заключение – 5 стр. и списък на използвана литература -10 стр. Библиографията обхваща 200 източника (на български, английски и немски език) и 8 в интернет.

II. Преценка за формата и съдържанието на дисертационния труд

1. Актуалност и формулировка на изследователските проблеми (предмет, обект, теза)

Темата на дисертационния труд се отличава с практическа значимост и дисертабилност, тъй като избраната за изследване проблематика е интересна и провокативна. Актуалността и значението на потребителската ориентация на електроснабдителните компании се обуславят от развитието на пазара на електроенергия през последните години в Европа и в частност в България.

В увода на дисертацията докторантът аргументирано обосновава актуалността и полезността на разработвания проблем и ясно и коректно от научна гледна точка формулира обект, предмет и цел на разработката.

Целта на дисертацията е въз основа на анализ на различни теоретични постановки в областта на потребителската ориентация и изследване на специфични за електроенергийния бранш характеристики да се идентифицира готовността за прилагане на концепцията за потребителска ориентация от електроснабдителните компании в България и да се предложат насоки за изграждане на такава в условията на либерализиран пазар.

Постигането на изследователската цел се осъществява с изпълнението на пет задачи.

Обектът на изследване са електроснабдителни компании в България, които имат лицензии за продажба на електроенергия на регулирания пазар на електроенергия както и домакинствата, които закупуват електроенергия по регулирани цени. Предмет на изследване е потребителската ориентация в тези компании. Изследователската теза е, че изграждането на потребителска ориентация в началото на либерализация на пазара ще помогне на електроснабдителните компании да привлекат нови и да запазят настоящите си клиенти, като подобрят тяхното представяне.

2. Мнение за обема и структурата

Депозираната разработка е написана с добър стил и коректна научна терминология и представя достатъчно ясно и детайлно съдържанието на изследвания в

дисертационния труд проблем. **Структурата на съдържанието** на дисертацията е логична и последователна. Използваните литературни източници са добросъвестно посочени. Дисертацията съдържа 28 таблици, 22 фигури и 4 приложения.

В първа глава на настоящия дисертационен труд „Теоретични аспекти на потребителската ориентация“ са проследени различните разбирания и развитието на концепцията за потребителска ориентация през годините. Направен е опит за класифициране на понятието според секторите, начините на приложение и др. класификационни критерии. Докторантът демонстрира детайлно познаване на изследваната проблематика и се показват способности за критичен анализ и висока степен на умение за извеждане на обобщения.

Във втора глава „Модели и методи за изграждане и измерване на потребителската ориентация“ се дефинира електроенергията като продукт и се извеждат най-важните характеристики, които я отличават от други продукти. Проследена е либерализацията на пазара в сектора на снабдяване с електроенергия и е направен анализ на пазара на електроенергия в България. В последствие са проследени и обобщени характеристиките в електроснабдителните компании, които ги отличават като потребителски ориентирани, е изведен концептуален модел.

В трета глава „Изследване на потребителската ориентация на електроснабдителните компании в България и предложения за нейното оптимизиране“ са представени резултатите от емпиричното изследване и са предложени препоръки и модел за изграждане на потребителска ориентация в електроснабдителните компании. На базата на проведените еднофакторен регресионен анализ може да се направи заключението, че съществува линейна зависимост между оценката за потребителска удовлетвореност и потребителската ориентация на компаниите. Чрез използването на дескриптивен анализ е установена удовлетвореността на респондентите по отделни аспекти.

Заключението е логическо следствие на изложението. В теоретичен и практико-приложен аспект са обобщени резултатите от проведеното изследване, изложени са заключенията относно приемането или отхвърлянето на изследователските хипотези, изведен е модел на изграждане на потребителска ориентация в електроснабдителните компании и са направени препоръки как може да се достигне до цялостна потребителска ориентация в тези компании.

Авторефератът на докт. Георги Георгиев е написан с добър стил и коректна научна терминология и представя достатъчно ясно и точно съдържанието на дисертационния труд.

III. Оценка на публикациите на докторанта

Положителен е фактът, че докт. Георги Георгиев има публикации по темата на дисертационния труд. Списъкът на представените публикации които са самостоятелни, включва 1 статия и 2 научни доклада. Всички разработки са в специализирани издания, тематично свързани с дисертацията и отговарят на изискванията във връзка с присъждане на образователната и научна степен „доктор“.

IV. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Дисертационният труд притежава някои безспорни приноси, които приемам за коректно формулирани и убедителни. Сред основните научни достойнства на дисертацията могат да се откроят:

1. Приноси с теоретичен характер:

- чрез систематизиране, обобщаване и доразвиване на разбиранятията за пазарна ориентация, потребителска ориентация и потребителски индивидуализиран

маркетинг се обогатява теоретичното познание за тези концепции, като същевременно това се постига чрез съпоставка на концепциите и проследяване на основните различия между тях;

- предложена е класификация на потребителската ориентация която за пръв път систематизира приложението на потребителската ориентация в зависимост от критерии като равнище на прилагане, вида прилагащи я организации, степен на приложение и др.

2. Приноси с научно-приложен характер:

- предложен е концептуален модел на изследване на потребителска ориентация в компаниите, заети с доставка на електроенергия до крайни потребители, който се основава на съпоставка на моментното състояние на потребителската ориентация по елементи на стратегическо и тактическо ниво с идеалната представа;
- обобщени са характеристики на потребителската ориентация на стратегическо и тактическо равнище за електроснабдителните компании;
- предложен е иновативен модел за изграждане на потребителска ориентация в компаниите в сектора, който чрез установяване на несъответствия на стратегическо и тактическо ниво с идеалната представа за потребителска ориентация извежда насоки за нейното изграждане.

V. Въпроси по дисертационния труд

От интерес по време на защитата на дисертацията представлява виждането на докторанта по отношение на следния въпрос:

1. Препроектирането на центрове за обслужване на клиенти ще бъде ли по – успешно на стратегическо ниво?

VI. Обобщена оценка на дисертационния труд и заключение

Дисертационният труд е задълбочено научно изследване на значим, изключително сложен в теоретико-методологически и приложен план проблем. Разработката отговаря напълно на приетите в научната практика изисквания, тъй като съдържа собствено изследване.

Приносите на дисертационния труд са реални и достатъчно значими с оглед на изискванията за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. Приложените публикации са свързани с предмета на темата и показват умение да се изследва и пише по конкретни проблеми.

Всичко посочено ми дава основание да дам положителна оценка на дисертационния труд. От гледна точка на професионалната си компетентност и убеденост категорично предлагам на почитаемото Научно жури да присъди на Георги Димитров Георгиев образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Маркетинг“.

гр. Свищов,
20.07.2020 г.

Изготвила:

/доц. д-р П. Гранова/

(n.)